

MAKTABGACHA TA'LIMDA EKOLOGIK FAOLIYAT TURLARI

Abdurashidov Adxamjon

Qo'qon davlat universiteti

Maktabgacha ta'lim kafedrası v.b. professori

Email: adxamabdurashidov@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20656329>

Annotatsiya: mazkur maqolada maktabgacha ta'lim tizimida olib boriladigan ekologik faoliyat turlarining bolalar tarbiyasidagi o'rni, uning shakllari, imkoniyatlari, ekologik tarbiyaning asosiy maqsadi, vazifalari va bu borada pedagogning ma'suliyatiga bo'lgan yondashuvlar yoritilgan.

Kalit so'zlar: ekologik tarbiya, bola, faoliyat turlari, ma'suliyat, pedagog, ekskursiya, kuzatish

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ekologik tarbiya bolalarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda turli faoliyat turlari orqali amalga oshiriladi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tashkil etiladigan faoliyat turlari bolalarda tabiatga nisbatan qiziqish, mehr va mas'uliyat hissini bosqichma-bosqich shakllantirishga yordam beradi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ekologik faoliyatlar asosan quyidagi shakllarda tashkil etilishi samarali hisoblanadi:

- amaliy. Amaliy mashg'ulotlar-bolalarning bevosita ishtirokini ta'minlaydi va ularning ekologik ko'nikmalarini rivojlantiradi. Gul ekish, ko'chat sug'orish, yerga ishlov berish yoki tabiat burchagidagi o'simliklarni parvarish qilish jarayonida bolalarda mehnatsevarlik, mas'uliyat va tabiatga g'amxo'rlik qilish kabi sifatlar shakllanadi. Bunday mashg'ulotlar bolaga "o'rganib qolish"dan ko'ra "amal qilib o'rganish" imkonini beradi.

Ekskursiyalar-bolalarning dunyoqarashini kengaytirishda muhim ahamiyatga ega. Bog'lar, parklar, hayvonot bog'lari yoki tabiat qo'riqxonalariga uyushtirilgan sayohatlar orqali bolalar tabiiy muhitni real sharoitda kuzatadilar. Bu esa ularning tabiat

haqidagi tasavvurlarini boyitadi, ekologik bilimlarini mustahkamlaydi va tabiatga nisbatan ijobiy munosabatni kuchaytiradi.

- hissiy. Kuzatuvlar- ekologik tarbiyaning eng muhim va tabiiy usullaridan biridir. Bolalar atrof-muhitdagi o'zgarishlarni bevosita kuzatish orqali tabiat qonuniyatlarini anglay boshlaydilar. Masalan, fasllarning almashinuvi, daraxt va gullarning o'sishi, qushlar va boshqa hayvonlarning hayoti bolalarda qiziqish uyg'otadi. Bu jarayon ularning diqqat, xotira va tafakkurini rivojlantiradi.

- o'yin. O'yin faoliyati - maktabgacha yoshdagi bolalarning asosiy faoliyat turi bo'lib, ekologik tarbiyada ham muhim o'rin tutadi. Tabiatga oid rolli va didaktik o'yinlar orqali bolalarda tabiat hodisalari haqidagi tasavvurlar mustahkamlanadi. Masalan, "bog'bon", "tabiatni asraymiz", "hayvonlar olami" kabi o'yinlar bolalarda nafaqat bilim, balki ijobiy emotsional munosabatni ham shakllantiradi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tashkil etiladigan faoliyat turlarini maqsadga muvofiq amlga oshirilishida, bolalarda tabiatga nisbatan qiziqish, mehr va mas'uliyat hissini shakllantirilishida pedagogning roli alohida ahamiyat kasb etadi, ya'ni maktabgacha ta'lim jarayonida ekologik tarbiyani samarali tashkil etishda pedagogning o'z ma'suliyati mavjuddir. Chunki aynan pedagog bolalarda tabiatga nisbatan birinchi tasavvur, munosabat va qadriyatlarni shakllantiradi. Pedagogning bilim darajasi, kasbiy mahorati va shaxsiy namunasi ekologik tarbiyaning natijadorligini belgilaydi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotining pedagogi ekologik bilimlarni to'g'ri va tushunarli tarzda yetkazishi lozim. U bolalarning yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda, tabiat haqidagi ma'lumotlarni sodda, qiziqarli va amaliy misollar orqali tushuntiradi. Bu bolalarda tabiatga nisbatan qiziqish va tushunishni shakllantiradi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotining pedagogi tabiatga ijobiy munosabatni namuna sifatida ko'rsatishi muhimdir. Bolalar kattalarning xatti-harakatlarini kuzatish orqali o'rganadi. Agar tarbiyachi tabiatni asrab-avaylasa, chiqindilarga e'tiborli bo'lsa va o'simliklarga g'amxo'rlik qilsa, bolalar ham shu odatlarni o'zlashtiradi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotining pedagogi ekologik faoliyatlarni to'g'ri tashkil etishi va boshqarishi shart. U kuzatuvlar, ekskursiyalar, amaliy mashg'ulotlar va o'yinlarni maqsadli rejalashtirib, ularning ta'limiy va tarbiyaviy samaradorligini ta'minlaydi. Bu jarayonda bolalarning faolligi va mustaqil fikrlashi qo'llab-quvvatlanadi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotining pedagogi bolalarda ekologik madaniyatni shakllantirishga yo'naltirilgan motivatsiya yaratishi kerak. U bolalarni tabiatni asrashga undovchi rag'batlantiruvchi usullar, hikoyalar va suhbatlardan foydalanadi. Bu esa ekologik qadriyatlarning ichki ehtiyojga aylanishiga yordam beradi

Xulosa o'rnida ekologik tarbiyaning asosiy maqsadi va asosiy vazifalarga to'xtalish joiz:

Ekologik tarbiya — bu bolalarda tabiatga ongli, ehtiyotkor va mas'uliyatli munosabatni shakllantirishga qaratilgan pedagogik jarayon bo'lib, u maktabgacha yoshdan boshlab tizimli ravishda amalga oshiriladi. Uning asosiy maqsadi bolada nafaqat tabiat haqida bilim berish, balki ekologik ong, ekologik madaniyat va tabiatga nisbatan axloqiy munosabatni shakllantirishdir.

Ekologik tarbiyaning asosiy vazifasi bolalarda quyidagi muhim sifat va ko'nikmalarni rivojlantirishdan iborat:

- tabiatni sevish va asrash — bolada o'simliklar, hayvonlar va tabiiy boyliklarga nisbatan mehr hissini uyg'otish, ularni asrab-avaylash zarurligini anglatish;
- atrof-muhitga mas'uliyatli munosabat — tabiatga zarar yetkazmaslik, chiqindilarni to'g'ri tashlash, suv va energiyadan oqilona foydalanish kabi oddiy ekologik qoidalarni shakllantirish;
- ekologik madaniyatni rivojlantirish — kundalik hayotda tabiatni muhofaza qilishga oid odat va ko'nikmalarni shakllantirish, ekologik toza muhitni qadrlashga o'rgatish;

- tabiat qonuniyatlarini oddiy darajada tushunish — fasllar almashinuvi, o'simliklarning o'sishi, hayvonlarning yashash sharoiti kabi tabiiy jarayonlar haqida boshlang'ich bilimlarni berish.

Demak, ekologik tarbiya jarayoni bolaning shaxs sifatida har tomonlama barkamol rivojlanishiga xizmat qiladi va bolalarda bilim, ko'nikmalarni, axloqiy fazilatlarni shakllantiradi. Tabiat bilan uyg'unlikda yashashga o'rgangan bola kelajakda jamiyat va atrof-muhitga nisbatan ham mas'uliyatli, ongli va faol shaxs sifatida kamol topadi.

Maktabgacha ta'lim tizimining ajralmas va muhim tarkibiy qismi bo'lgan ekologik tarbiya bugungi globallashuv va ekologik muammolar kuchayib borayotgan sharoitda bolalarda tabiatga ongli munosabatni shakllantirish, ekologik madaniyatni rivojlantirish va atrof-muhitni asrash ko'nikmalarini tarbiyalashga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish asoslari: o'quv qo'llanma. – Toshkent: O'qituvchi, 2025. – 180 b.
2. UNESCO. Early Childhood Education for Sustainability. – Paris, 2025. – 150 p.